

Co-funded by the
AMIF Programme
of the European Union

**Ενσωμάτωση των Παιδιών Μεταναστών
στα σχολεία μέσα από την καλλιτεχνική
έκφραση**

Πακέτο Εργασίας 4: Διάδοση και Αξιοποίηση
Δραστηριότητα/Παραδοτέο (No): Ανάπτυξη και
παραγωγή του Συνόλου των Εργαλείων του
προγράμματος "ArtsTogether" (A3)

Σύνταξη από

FOUR ELEMENTS

Πίνακας Περιεχομένων

Εισαγωγή	4
Το θεωρητικό υπόβαθρο του ArtsTogether & η τωρινή κατάσταση των παιδιών-μεταναστών στα σχολεία..	5
Πολιτιστικές δραστηριότητες	6
Οι καλύτερες πρακτικές (α).....	8
Επωφελούμενοι.....	15
Η σχεδίαση του προγράμματος σπουδών και η δομή των 5 Κατευθύνσεων	16
Μεθοδολογία	17
Ο ρόλος των δασκάλων και των διαμεσολαβητών	17
Οι καλύτερες πρακτικές (β).....	18
Κοινό αποτέλεσμα εκμάθησης για τις 5 Κατευθύνσεις.....	23
Κοινές προκλήσεις.....	24
Δημοσιοποίηση του έργου.....	25
Επίλογος	26

Πληροφορίες του έργου

Ακρωνύμιο του έργου	ArtsTogether
Τίτλος του έργου	Ενσωμάτωση των Παιδιών Μεταναστών στα σχολεία μέσα από την καλλιτεχνική έκφραση
Ηλεκτρονική διεύθυνση του έργου	www.artstogether.eu

Συγγραφέας εταίρος	Four Elements
Έκδοση εγγράφου	1.0
Ημερομηνία της σύνταξης	02/01/2020

Ιστορικό εγγράφου

Ημερομηνία	Έκδοση	Συντάκτης	Περιγραφή
02/01/2020	1.0	Four Elements	

Co-funded by the
AMIF Programme
of the European Union

“Το έργο ArtsTogether χρηματοδοτήθηκε με την υποστήριξη της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, του Προγράμματος Δράσης της Ένωσης του AMIF (Ταμείο Ασύλου, Μετανάστευσης και Ολοκλήρωσης). Η δημοσίευση αυτή αντικατοπτρίζει μόνο τις απόψεις του δημιουργού και η Επιτροπή δεν μπορεί να θεωρηθεί υπεύθυνη για οποιαδήποτε χρήση των πληροφοριών που περιέχονται σε αυτή.”

Εισαγωγή

Αυτό το εγχειρίδιο έχει ως στόχο να παρέχει στον αναγνώστη μια επισκόπηση της έρευνας που έχει πραγματοποιηθεί στα πλαίσια της μεθοδολογίας που εφαρμόστηκε στις χώρες-εταίρους του έργου ArtsTogether. Πριν να αναφερθούμε στα παραδοτέα του έργου, είναι σημαντικό να παρουσιάσουμε, βασισμένοι στο θεωρητικό υπόβαθρο του έργου, τα θέματα που το ArtsTogether αντιμετωπίζει. Κατά αυτόν τον τρόπο, ο αναγνώστης θα είναι σε θέση να αντιληφθεί πώς κοινωνίες διαφορετικών εθνών αντιμετωπίζουν το εκάστοτε πρόβλημα, καθώς και σε ποιο βαθμό οι προτάσεις που γίνονται μπορούν να προσφέρουν νέες προοπτικές για τη μελέτη της εκπαίδευσης των προσφύγων.

Συγκεκριμένα, σύμφωνα με το πακέτο εργασιών 1, παιδιά μεταναστών έρχονται αντιμέτωπα με σύνθετες και κοινωνικά πολύπλευρες προκλήσεις, όπως με την πρόκληση του κοινωνικό-οικονομικού μειονεκτήματος, με τη γλώσσα, και με την επίτευξη της εθνικής πολιτιστικής προκατάληψης. Η ιδέα για την έρευνα αυτού του φαινομένου μέσω των Ευρωπαϊκών χωρών της Ελλάδας, της Ιταλίας, του Βελγίου, του Ηνωμένου Βασιλείου, και της Αυστρίας, έχει ρίξει φως πάνω σε διαφορετικές πηγές που είναι διαθέσιμες σε κάθε χώρα.

Η μειονεκτική θέση των παιδιών μεταναστών μπροστά σε παιδιά με γονείς ιθαγενείς έχει, λοιπόν εξεταστεί με διαφορετικές παραμέτρους. Κάποιες κοινές προκλήσεις που τα παιδιά μεταναστών έχουν να αντιμετωπίσουν σε κάθε χώρα που τους φιλοξενεί είναι αποτέλεσμα των χαρακτηριστικών των μεταναστευτικών ομάδων, όπως η χαμηλή κοινωνικό-οικονομική θέση, η γνώση μιας τοπικής γλώσσας, οι ψυχολογικοί φραγμοί, οι πιθανές χαμηλές προσδοκίες από τους γονείς και τους δασκάλους όπως επίσης η ανεπαρκής οικογενειακή και κοινοτική υποστήριξη.

Σε εκπαιδευτικό επίπεδο, οι μετανάστες μαθητές είναι εκτεθειμένοι σε αυτούς τους φραγμούς και ειδικά σε μη ανεκτική συμπεριφορά στο σχολείο. Αν και τα περιστατικά διαφοροποιούνται ανάλογα με τη χώρα, τα παιδιά που προέρχονται από μεταναστεύσεις έχουν τάσεις προς χαμηλότερες επιδόσεις στο σχολείο και να είναι πιο επιρρεπή στο ενδεχόμενο να εγκαταλείψουν το σχολείο νωρίτερα απ' ό,τι τα παιδιά που είναι γηγενή. Οι εκπαιδευτές, από την άλλη πλευρά, δεν είναι καταλλήλως προετοιμασμένοι να διαχειριστούν την ποικιλομορφία εντός της τάξης και αυτό το γεγονός μπορεί να οδηγήσει σε συγκρούσεις μεταξύ μαθητών. Οι εκπαιδευτές επίσης δεν είναι προετοιμασμένοι να υποστηρίξουν τους μετανάστες μαθητές ώστε να έχουν καλύτερες επιδόσεις. Μια δοκιμασμένη πρακτική που απέφερε αποτελέσματα στη βελτίωση της

αποδοτικότητας των παιδιών που βρίσκονται με μειονέκτημα και που έφερε ολόκληρη την τάξη πιο κοντά είναι μέσω της ενσωμάτωσης των τεχνών.

Το θεωρητικό υπόβαθρο του ArtsTogether και η τωρινή κατάσταση των παιδιών-μεταναστών στα σχολεία

Το έργο ArtsTogether προωθεί μια παιδαγωγική διαδικασία που στοχεύει στο να δραστηριοποιήσει τους συμμετέχοντες στην εκμάθηση μέσω της τέχνης, και ειδικά στο να υποστηρίξει την ενσωμάτωση παιδιών-μεταναστών και των οικογενειών τους. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στη δημιουργική ενασχόληση μέσω διαφορετικών πολιτισμών της σχολικής κοινότητας.

Αυτό το κεφάλαιο εστιάζει σε διάφορα επίπεδα σχετικά με την εκπαίδευση των προσφύγων και υπογραμμίζει τα πιο σημαντικά ευρήματα από τις πρακτικές που παρουσιάστηκαν από τους εταίρους. Πιο συγκεκριμένα, αυτό το κεφάλαιο παρουσιάζει τις προκλήσεις που συναντούν τα παιδιά-μετανάστες στη διαδικασία εκμάθησης και στην κοινωνική ενσωμάτωση στα σχολεία. Εδώ, μερικά εκπαιδευτικά συστήματα από την Ελλάδα και την Ιταλία δόθηκαν ως παραδείγματα για την ταυτοποίηση συγκεκριμένων μαθησιακών και πολιτιστικών φραγμών.

Επιπλέον, αυτό το κεφάλαιο ερευνά τις βέλτιστες πρακτικές που επιλέχθηκαν από τις χώρες της κοινοπραξίας, και από το εξωτερικό, σχετικά με την ενσωμάτωση των παιδιών-μεταναστών. Αυτές οι πρακτικές βασίζονται σε διαφορετικές τεχνικές μεταφοράς στις άμεσα εμπλεκόμενες χώρες που είναι οι δικαιούχοι. Καλλιτεχνικές και διαπολιτισμικές δραστηριότητες στα σχολεία επίσης ερευνώνται εδώ, έτσι ώστε να διευκρινιστούν στον αναγνώστη οι μέθοδοι της κοινωνικής ενσωμάτωσης και να δοθούν συμβουλές βασισμένες στις έρευνες. Πριν ξεκινήσουμε με τις συστάσεις των εργαλείων και τεχνικών που παρέχονται από αυτό το έργο σχετικά με την εκπαίδευση προσφύγων, είναι σημαντικό να παρέχουμε στον αναγνώστη το ερευνητικό πλαίσιο δυο αξιολογικών περιπτώσεων.

Στην περίπτωση της Ελλάδας, οι περισσότεροι μετανάστες και πρόσφυγες φτάνουν μέσω θαλάσσης στα Βορειο-ανατολικά νησιά της Λέσβου, της Κώ, της Χίου, της Σάμου, και της Λέρου. Τα παιδιά μεταναστών που φθάνουν στην Ελλάδα προέρχονται κυρίως από τρεις χώρες: τη Συρία (57%), το Ιράκ (27%), και το Αφγανιστάν (13%). Από την άλλη πλευρά, ανήλικα παιδιά που είναι ασυνόδευτα δεν συμπεριλαμβάνονται στην έρευνα της Ιταλικής περίπτωσης, και αυτή είναι μια από τις πιο σχετικές διαφορές σε σχέση με την Ελλάδα. Ασυνόδευτοι ανήλικοι δεν επιλέχθηκαν, επειδή αυτό το φαινόμενο είναι περιθωριακό στην Ιταλία σχετικά με παιδιά ηλικίας 4 έως 10 ετών.

Στατιστικά στοιχεία δείχνουν ότι το 93% των ασυνόδευτων ανηλίκων είναι μεταξύ 16 με 17 χρονών, παρόλο που η προσοχή των γονιών στρέφεται σε μικρότερα παιδιά που είναι εγγεγραμμένα σε προσχολική και πρωτοβάθμια εκπαίδευση.

Επειδή οι ομάδες αναφοράς ήταν τόσο διαφορετικές η μια από την άλλη, τα αποτελέσματα που προήλθαν στα δύο πεδία της έρευνας ήταν πολύ διαφορετικά το ένα από το άλλο. Εάν στην Ελλάδα οι συνεντευξιαζόμενοι υπογράμμισαν ξεκάθαρα τις οικονομικές και γλωσσικές διαφορές, στην Ιταλία η έλλειψη πληροφόρησης για όσους έφτασαν (σχετικά, για παράδειγμα, με τις νομικές και τις διαχειριστικές διαδικασίες που θα εφαρμοστούν σε διάφορα πεδία, από τα νομικά πεδία της κατοικίας, μέχρι και τα πεδία της εκπαίδευσης) θεωρήθηκε το ίδιο προβληματική με τις οικονομικές δυσκολίες.

Μέσω του έργου, οι εταίροι του ArtsTogether από την Ελλάδα αναφέρθηκαν σε δυο μεγάλες πρωτοβουλίες που σχετίζονται με την ενσωμάτωση των παιδιών-μεταναστών στην εκπαίδευση:

1. Ίδρυση Δομών Υποδοχής για την Εκπαίδευση των Προσφυγόπαιδων (ΔΥΕΠ), και
2. Διαχειριστές προσφύγων σε εγκαταστάσεις υποδοχής

Σύμφωνα με τους εκπροσώπους δημόσιων και κοινωνικών οργανισμών που είχαν δώσει συνέντευξη στα πλαίσια αυτού του έργου, με την πλειοψηφία των συνεντευξιαζόμενων να είναι δάσκαλοι (33 από τους 37) και μόνο 4 συνεντεύξεις να πραγματοποιούνται από διευθυντικά στελέχη, υπάρχουν δυο προ απαιτούμενα που θεωρούνται σχετικά με την επιτυχία μιας δράσης. Η πρώτη πρωτοβουλία είναι σχετική με τις οικονομικές πηγές που μπορούν να εφαρμόσουν αποτελεσματικά έργα ενσωμάτωσης και που μπορούν να βασιστούν σε εκπαιδευμένο και έμπειρο προσωπικό (επιπλέον, τα προσόντα που απαιτούνται για αυτούς που εργάζονται με παιδιά στην προσχολική εκπαίδευση είναι τελείως διαφορετικά από αυτά που πρέπει να έχουν όσοι εργάζονται με παιδιά στην πρωτοβάθμια και στην κατώτερη δευτεροβάθμια εκπαίδευση). Η δεύτερη πρωτοβουλία είναι σχετική με τον ρόλο των δασκάλων των οποίων το πάθος, η προσοχή στις ανάγκες των παιδιών, πρόθεση να διαθέσουν χρόνο σε αυτές τις δραστηριότητες επιτρέπουν την αποτελεσματικότητα των δράσεων ενσωμάτωσης που πραγματοποιούνται.

Πολιτιστικές δραστηριότητες

Την ίδια στιγμή, οι εταίροι πρότειναν ως μέσα τις τέχνες και την διαπολιτισμική εκπαίδευση για τη μέθοδο της ενσωμάτωσης των μεταναστών και των προσφύγων στα σχολεία με:

- Εκπαιδευτικές επισκέψεις: επισκέψεις σε πάρκα δραστηριοτήτων, σε μουσεία, σε αρχαιολογικές τοποθεσίες, σε μνημεία, σε χώρους με περιβαλλοντικό ενδιαφέρον. Η

συμμετοχή των παιδιών σε εκπαιδευτικά εργαστήρια, παιχνίδια, και πειραματικές δραστηριότητες που πραγματοποιούνται σε μουσεία, εκπαιδευτικά ινστιτούτα, και βιβλιοθήκες.

- Πολιτιστικές και μουσικές εκδηλώσεις: συμμετοχή των μαθητών ΔΥΕΠ σε πρωινής ζώνης τάξεις: κοινή συμμετοχή των προσφύγων και των ιθαγενών παιδιών στην τέχνη, τον αθλητισμό, και τις εκπαιδευτικές δραστηριότητες στα σχολεία.
- Ανοιχτές προς το κοινό ενημερωτικές εκδηλώσεις και καλλιτεχνικά δρώμενα: ανοιχτές προς το κοινό ενημερωτικές εκδηλώσεις και ανοιχτές συζητήσεις στα σχολεία με τη συμμετοχή γονιών, δασκάλων, αντιπροσώπων των τοπικών αρχών και υπουργείων για την ενσωμάτωση των προσφυγόπαιδων στα σχολεία.
- Δράσεις στήριξης για την ενασχόληση παιδιών: δημιουργική ενασχόληση παιδιών της προσχολικής ηλικίας (με τη ζωγραφική, την κατασκευή, τη μουσική, και την τέχνη του θεάτρου) σε συνεργασία με τους δασκάλους και τους ψυχολόγους του προγράμματος της κοινότητας των εργασιών.

Οι προαναφερθέντες δραστηριότητες στην πορεία αναλύθηκαν με λεπτομέρεια και με σαφή παραδείγματα. Ένα από αυτά ήταν η συμπληρωματική εκπαιδευτική στήριξη για τους νεότερους ανθρώπους (και μερικές φορές για τους γονείς τους). Θέματα σχετικά με τον πολιτισμικό προσανατολισμό και την εκπαίδευση των πολιτών χρησιμοποιήθηκαν σαν περιεχόμενο δημιουργικών εκδηλώσεων για επιπλέον εκπαιδευτική υποστήριξη. Επίσης, δράσεις πληροφόρησης πάνω σε θέματα σχετικά με τις άδειες διαμονής όπως επίσης και θέματα για τη διευκόλυνση της ζωής των προσφύγων στο πλαίσιο της εκπαίδευσης και της κατοικίας πραγματοποιούνται τοπικά και στοχεύουν στην σωστή πληροφόρηση των μεταναστών. Ωστόσο, η οργάνωση των δημιουργικών εκδηλώσεων στοχεύουν όχι μόνο σε μετανάστες. Υπάρχει επίσης ανάγκη των νέων γηγενών ανθρώπων (ακόμα και γονιών) για αυτές τις δραστηριότητες ώστε να ενωθούν οι ξένες οικογένειες με τις τοπικές οικογένειες και να προωθήσουν την ενσωμάτωσή τους στην τοπική κοινωνία.

Πιο συγκεκριμένα:

- Διαπολιτισμικές εθνικές δραστηριότητες, μουσικά πάρτι, και φεστιβάλ φαγητού διαφόρων εθνών μπορούν να αναφερθούν και αφορούν την έρευνα: από την οργάνωση σεμιναρίων και καλλιτεχνικών δραστηριοτήτων για κοινωνικά ευάλωτες ομάδες, μέχρι τη χρήση καλλιτεχνικών δραστηριοτήτων για την ψυχοκοινωνική υποστήριξη και την ενσωμάτωση.

- Δημιουργία εκπαιδευτικών προγραμμάτων από έφηβους και για τους έφηβους εμφανίζεται ως μια άψογη πρακτική για την εκπαιδευτική ανάπτυξη των ανήλικων και για την ενσωμάτωση και την ίση αντιμετώπιση των ανθρώπων με μεταναστευτικό υπόβαθρο.
- Δραστηριότητες που σχετίζονται με την στέγαση ευάλωτων οικογενειών, παροχές υγείας, ψυχοκοινωνική υποστήριξη, ανθρωπιστική βοήθεια (υλικής φύσεως και ανάπτυξης ικανοτήτων), επανένωση με την οικογένεια, και παροχή των απαραίτητων αγαθών (ρούχα, φαγητό, κτλ) σε μετανάστες, και συγκεκριμένα, σε πρόσφυγες.

Οι εταίροι τόνισαν την ανάγκη να βασίζονται σε ένα δίκτυο ώστε να εφαρμόσουν τις διάφορες δραστηριότητες: με αυτόν τον τρόπο, θα ήταν πιο εύκολο να εφαρμόσουν μακροπρόθεσμα έργα, τα οποία μπορούν να έχουν διαφορετικές πηγές χρηματοδότησης. Ένας μεγαλύτερος στόχος μπορεί να επιτευχθεί βασισμένος σε αυτές τις πηγές, και έτσι οι δραστηριότητες μπορούν να έχουν μεγαλύτερο αντίκτυπο στην ενσωμάτωση παιδιών-μεταναστών και των γονιών τους.

Οι καλύτερες πρακτικές (α)

Μερικές από τις βέλτιστες πρακτικές που αναφέρθηκαν, περιλαμβάνουν:

1. Εργαστήριο Δημιουργικής Έκφρασης στο Σχολείο: Προγράμματα πρόληψης για Μετανάστες και Προσφυγόπαιδα-Καναδάς

Τα παιδιά λαμβάνουν δίσκους με άμμο και ενθαρρύνονται στη δημιουργία ενός κόσμου και μιας ιστορίας με μικρές φιγούρες που αντιπροσωπεύουν τη φύση, τα ζώα, τους ανθρώπους, και τα διάφορα αντικείμενα. Στην ποιοτική μας αξιολόγηση του πρώτου δοκιμαστικού έργου για μετανάστες προσχολικής ηλικίας, τα παιδιά αντιπροσώπευσαν το θάνατο και οργανωμένης βίας με τρόπο απρόσμενο για αυτήν την ηλικία. Αυτό οδήγησε την ομάδα να προσέξει ιδιαίτερα τις στρατηγικές ανακατασκευής που χρησιμοποιήθηκαν από τα παιδιά. Όταν τα παιδιά πήραν αργότερα πολυάριθμες φιγούρες που αντιπροσώπευαν τον πολιτιστικό και τον πνευματικό τους κόσμο, έκαναν ευρεία χρήση αυτών των πολιτιστικών ενδείξεων στην επεξήγηση των διάφορων γεγονότων και στην πρόταση λύσεων.

2. Γιορτή γλωσσών και πολιτισμών-Ελλάδα

Η γιορτή της πολυγλωσσίας περιλαμβάνει: συζητήσεις στρογγυλής τραπέζης, θεωρητικές παραγωγές, μουσικές και χορευτικές παραστάσεις, παρουσίαση ταινιών, εργαστήρια, έρευνες, καφέ πολυγλωσσίας, εκθέσεις μνήμης και φωτογραφίας, ομιλίες, θεματικοί κύκλοι ακαδημαϊκού και ερευνητικού ενδιαφέροντος, σεμινάρια σε μορφή εργαστηρίων, γλωσσικές στήλες, τιμή στους συγγραφείς που συγκεντρώθηκαν στον πλουραλισμό, ικανότητα αλλαγής, ικανότητα δικτύωσης, αλληλεπίδραση, εργαστήρια επιμόρφωσης για τους πολίτες, τους γονείς, τους εκπαιδευτές, τα παιδιά, ανοιχτές συζητήσεις, πολύγλωσση ανάγνωση και καλλιγραφία, η κουζίνα του πολίτη, και η έμφαση της διεθνικής φύσεως των τοπικών κουζινών. Ενώ μπορεί να εμφανιστούν ανησυχίες κατά τη διάρκεια των στρογγυλών τραπέζων, και μια πιο στοχαστική διάθεση δημιουργείται, είναι επομένως σημαντικό να διασφαλίσουμε την ενεργό ακρόαση και τη σύσκεψη μεταξύ των σωμάτων που είναι παρόντα και των πολιτών κατά τη διάρκεια των ενδιάμεσων συναντήσεων.

3. Διαπολιτισμικό θεατρικό έργο “Wolf Sein”- Αυστρία

Το περιεχόμενο της ιστορίας: Το πρόβατο ‘Kalle’ είναι ένα δυνατό νέο αγόρι. Όταν ο λύκος πεθαίνει, υπάρχει μια ευκαιρία για να πάρει τη θέση του: ο ‘Kalle’ απευθύνεται στο γραφείο απασχόλησης και παίρνει τη δουλειά. Αλλά μόλις αυτός ξαπλώνει πάνω στη γούνα του λύκου, μπροστά στα μάτια του φίλου του ‘Locke’, αρχίζει να αλλάζει. Πολύ γρήγορα ο ‘Kalle’ βρίσκει τον εαυτό του στο ρόλο ενός σαρκοφάγου ζώου. Ζητάει να παραγγείλει από τον φίλο του το ‘Locke’ και τρώει τον φίλο του ‘Rene’, ένα έξυπνο και ευγενικό πρόβατο που μοιράζεται τον βοσκότοπο μαζί τους. Αλλά μετά έχει τελειώσει η φιλία του με τον ‘Locke’, που με τα μεγάλα μαχαίρια ανοίγει και μαχαιρώνει το στομάχι του ‘Kalle’, και σώζει τον ‘Rene’. Αλλά εμφανίζεται συμφιλιωτικός και απαρνιέται μια σοβαρή εκδίκηση. Τελικά, οι τρεις τους θυμούνται τις όμορφες πλευρές του να

είσαι πρόβατο και φέρνουν πίσω τη γούνα του λύκου. Κάθε παιδί ήταν σε θέση να συμμετέχει στο έργο. Δεν είχε σημασία από ποια χώρα προερχόταν ή ποια γλώσσα μιλούσε.

4. Εκπαιδευτικές αρχές Kindervillas-Αυστρία

Κάθε οικογένεια καλωσορίζεται με μια πρώτη συνέντευξη στις εγκαταστάσεις. Εάν υπάρχουν οικογένειες που δεν μιλούν Γερμανικά, ένας βοηθός σε θέματα γλώσσας καλείται να τους βοηθήσει. Σε αυτήν την πρώτη συνάντηση με το διευθύνων εκπαιδευτή, οι γονείς βλέπουν τις εγκαταστάσεις, το παιδαγωγικό σκεπτικό, και απαντούν στις πρώτες ερωτήσεις. Αφού οι γονείς έχουν αποφασίσει να παρακολουθήσουν την Kindervilla, ο αντίστοιχος δάσκαλος πλησιάζει την οικογένεια για να ενημερωθεί για τα επόμενα βήματα, για παράδειγμα την εξοικείωση. Εδώ πάλι, οι οικογένειες και οι εκπαιδευτές συνοδεύονται από έναν βοηθό γλώσσας εάν κρίνεται απαραίτητο. Στην αρχή, οι γονείς λαμβάνουν ένα εγχειρίδιο ανάγνωσης της Kindervilla, και έναν φάκελο με όλες τις σημαντικές πληροφορίες. Μετά την ευγενή διαδικασία οικειοποίησης με την οποία οι γονείς δουλεύουν στενά με τον δάσκαλο, ένας διαδραστικός διάλογος μεταξύ του δασκάλου, του διευθυντή, και των γονιών ακολουθεί. Οι γονείς ενημερώνονται σχετικά με τη διαδικασία της οικειοποίησης, ενσωμάτωσης στην ομάδα, και ευημερίας του παιδιού. Πολλές ερωτήσεις που μπορεί να προκύψουν κατά τη διάρκεια αυτής της ώρας θα απαντηθούν.

5. MET- Meticceria Extrartistica Trasversale-Ιταλία

Το MET αποτελείται από μια ποικίλη ομάδα καλλιτεχνών από περισσότερες από είκοσι διαφορετικές χώρες που κάνουν την επιβίωση ένα μεγάλο υβριδικό εργοστάσιο, χώρους σχεδιασμένους ειδικά για να δημιουργήσουν επαφή με το εξωτερικό, την πόλη, και τις καλλιτεχνικές διαδικασίες: είναι ένας χώρος για θεατρικές παραστάσεις, για μουσική συνύπαρξη, εκθέσεις, για καλλιτεχνικές δραστηριότητες, για εφαρμογές βίντεο, για καλλιτεχνικά εργαστήρια, για υβριδικές εκθέσεις που μπλέκουν γλώσσες: ένα καλειδοσκόπιο με καλλιτεχνικές μορφές από όλον τον κόσμο. Επίσης, το MET είναι το σπίτι του Cantinieri Meticci, ενός καλλιτεχνικού οργανισμού ο οποίος για χρόνια έβρισκε το διαχωριστικό του σημάδι στο 'σταυροδρόμι' μεταξύ τέχνης και ανθρώπων. Ο Cantinieri Meticci οργανώνει και διεκπεραιώνει θεατρικά εργαστήρια για διαπολιτισμικές ομάδες, περιλαμβάνοντας επίσης πρόσφυγες και αιτούντες άσυλο. Συγκεκριμένα, οι φιλοξενούμενοι των δυο υποδομών υποδοχής στη Bologna εμπλέκονται, σε συνεργασία με την Cooperativa L' Arca di Noè, ως μέρος του έργου 'Emilia-Romagna Terra d'Asilo', και του έργου SPRAR της πόλης της Bologna. Με το πέρασμα των χρόνων, το έργο εδραιώθηκε ως σημείο αναφοράς για τους μετανάστες και τους πρόσφυγες όλων των χωρών προέλευσης. Το έργο, ακόμα, εδραιώθηκε ως δημιουργία μιας ομάδας εργασίας που περιλαμβάνει πάνω από πενήντα

ηθοποιούς από το Αφγανιστάν, Βέλγιο, Καμερούν, Κίνα, Ακτή Ελεφαντοστού, Γκάνα, Ιράν, Ιταλία, Μαρόκο, Νιγηρία, Πακιστάν, Δημοκρατία του Κονγκό, Ρωσία, Σιέρα Λεόνε, Συρία, Σομαλία, Σενεγάλη, Γκάμπια, Γουινέα. Το σπίτι του Cantieri Meticci, λοιπόν, ανανεωνόταν χρόνο με το χρόνο, πάντα καλωσορίζοντας νέους ανθρώπους, όπως αυτοί φθάνουν στα κέντρα, συνεχίζοντας να διατηρεί ακόμα και τους παλαιότερους επισκέπτες. Αυτό το σύστημα διασφαλίζει μια βαθμιαία διαδικασία και μια αναπτυσσόμενη ανάμειξη και αίσθηση ευθύνης για τα 'παλαιά' μέλη, δημιουργώντας την ίδια στιγμή ένα ζεστό περιβάλλον για τους νεοαφιχθέντες.

6. Μεταναστευτικό Μουσείο– Ηνωμένο Βασίλειο

Το Μεταναστευτικό Μουσείο είναι ένα μουσείο και ταυτόχρονα κέντρο το οποίο αυτή τη στιγμή φιλοξενείται σε έναν περιστασιακό χώρο του Lambeth London μέχρις ότου ένα σταθερό μέρος βρεθεί. Έχει ως στόχο να αυξήσει τη γνώση και την εκτίμηση του πώς η μετανάστευση διαμόρφωσε την Βρετανία στη διάρκεια των χρόνων μέσω της δημιουργίας ενός αυταρχικού και πολλά υποσχόμενου Εθνικού Μεταναστευτικού Μουσείου, ενός εθνικού εκπαιδευτικού προγράμματος, ενός δικτύου Μουσείων και Πινακοθηκών για την ανταλλαγή γνώσεων εντός του Ηνωμένου Βασιλείου. Το Συμβούλιο της Τέχνης για το Δίκτυο Μεταναστευτικών Μουσείων της Αγγλίας ιδρύθηκε το 2017. Είχε ως στόχο να αυξήσει και να βελτιώσει την παραγωγή της μεταναστευτικής κληρονομιάς του Ηνωμένου Βασιλείου φέρνοντας σε επαφή τους οργανισμούς του κληρονομικού τομέα της Βρετανίας για να ανταλλάξουν γνώσεις και βέλτιστες πρακτικές. Το έργο του Μεταναστευτικού Μουσείου έχει καθιερώσει μια σειρά από εκθέσεις, εκδηλώσεις, ομιλίες, εκπαιδευτικά προγράμματα, και παράγει δημοσιεύσεις και άλλα δημιουργικά αποτελέσματα, όπως βίντεο.

7. MUS-E. Η Τέχνη της ενσωμάτωσης στα σχολεία-Ιταλία

Το έργο MUS-E είναι μια ιδέα που γεννήθηκε στο μυαλό ενός καλλιτέχνη, τον περίφημο βιολιστή και μαέστρο Yehudi Menuhin, με στόχο να προωθήσει την ενσωμάτωση, το σεβασμό για άλλες κουλτούρες και τη βελτίωση της διαφορετικότητας μεταξύ των νέων. Η τέχνη γίνεται ένα μέσο κοινωνικής ενσωμάτωσης στις τάξεις που διαμορφώνονται από το έργο. Σύμφωνα με το ένστικτο του Menuhin, μέσω της τέχνης, τα παιδιά μαθαίνουν να επικοινωνούν με μια διεθνή γλώσσα στην οποία οι διαφορές γίνονται πλούτος. Τα νηπιαγωγεία, καθώς και τα σχολεία πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης μπορούν να συμμετέχουν στο έργο MUS-E από δική τους θέληση ή επειδή είναι προτεινόμενα από τους εταίρους, όπως τη Δημοτική, Περιφερειακή, ή Τοπική Διοίκηση, ή ακόμα από άλλους εταίρους που δραστηριοποιούνται στον εκπαιδευτικό ή κοινωνικό τομέα, ή από το αίτημα των εταίρων των ίδιων. Οι εκπαιδευτικές διευθύνσεις των σχολείων που συμμετέχουν στο

έργο προβλέπουν μαζί με το MUSE ένα μνημόνιο συμφωνίας το οποίο περιγράφει τις κοινές υποχρεώσεις και διασφαλίζει τη συμβατότητα με τις οδηγίες του MUS-E. Το έργο εφαρμόζεται στα πλαίσια του Σχεδίου Εκπαιδευτικής Προσφοράς του κάθε σχολείου.

8. Pan Intercultural Arts - Ηνωμένο Βασίλειο

Η εξειδίκευση του οργανισμού Pan στις τέχνες για κοινωνική αλλαγή έχει κληθεί να βοηθήσει στην ανάπτυξη και την υποστήριξη συγκεκριμένων ευάλωτων ομάδων που αντιμετωπίζουν διάφορα θέματα στην κοινωνία. Τα έργα αναπτύσσονται μέσω δυνατών δεσμών με τους εταίρους, όπως το Freedom from Torture, Medaille Trust, Refugee Council, British Council, ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών. Έργα επίσης αναπτύσσονται από την πρόσκληση εκ μέρους των οργανισμών, όπως το The Metropolitan Police and Youth Offending Services. Ο οργανισμός Pan προσφέρει τρία βασικά εργαλεία δουλειάς: το Πρόγραμμα Refugee Arts, Arts Against Violence, και το Διεθνές Θέατρο για την Ανάπτυξη Διαφορετικών Έργων. Τα έργα αυτά τρέχουν κατά τη διάρκεια όλης της χρονιάς με τη χρήση ενός φάσματος μορφών τέχνης και παρέχουν στους συμμετέχοντες δημιουργικές ασχολίες, συμβουλευτική εκπαίδευση και κανόνες ηγεσίας, καθώς και έναν αριθμό από παραστάσεις κοινότητας και εκδηλώσεις. Οι συμμετέχοντες επίσης επωφελούνται από την σταθερότητα, την δημιουργία νέων φίλων, και την ευκαιρία να ξανα-φανταστούν τη ζωή τους.

9. Step2School - Ελλάδα

Η δραστηριότητα ξεκίνησε το καλοκαίρι του 2017, ως τμήμα της πρωτοβουλίας του Οργανισμού 'Σταύρος Νιάρχος' με τον τίτλο 'Ανοιχτά Σχολεία'. Τα 'Ανοιχτά Σχολεία' είναι μια πρωτοποριακή διαδικασία που διαχειρίζεται η πόλη των Αθηνών, και έχει αναπτύξει μεγάλη δημοτικότητα με την τοπική κοινωνία. Συγκεκριμένες εγκαταστάσεις σχολείων στην Αθήνα μετατρέπονται σε σημεία συνάντησης και κέντρα δράσης όπου η τοπική κοινωνία καλείται να συμμετέχει σε δημιουργικές, πολιτιστικές, εκπαιδευτικές, και αθλητικές δραστηριότητες που οργανώνονται για τους ανθρώπους όλων των ηλικιών. Κατά τη διάρκεια της εβδομάδας, αυτά τα σχολεία παραμένουν ανοιχτά μέχρι τις 21:30, ενώ τις ημέρες του Σαββατοκύριακου από τις 10:00 έως και τις 20:00. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, η ΜΕΤΑδραση οργάνωσε το 2017 ένα καλοκαιρινό εκπαιδευτικό πρόγραμμα, που στόχευε στην προετοιμασία προσφύγων και μεταναστών για τον επερχόμενο χρόνο του σχολείου. Η δραστηριότητα απευθυνόταν σε παιδιά και εφήβους ηλικίας 6 έως 17 ετών που ζουν σε σκηνές, σε καταφύγια για ασυνόδευτα ανήλικα παιδιά, σε ενοικιαζόμενα διαμερίσματα, κτλ. Οι εθελοντές εκπαιδευτές της ΜΕΤΑδρασης προσέφεραν μια δωρεάν ανεπίσημη εκπαίδευση που αποτελούσαν από τα ακόλουθα μαθήματα: Ελληνική γλώσσα,

Μαθηματικά, Αγγλική γλώσσα, Γερμανική γλώσσα, Γνώση υπολογιστών, φυσική εκπαίδευση, καλλιτεχνική και διαπολιτισμική δράση.

10. Δομές στέγασης και υπηρεσίες ενσωμάτωσης για τις πιο ευάλωτες ομάδες προσφύγων-
GRC 0217- Ελλάδα

Αυτό το έργο είναι μια πολυπολιτισμική προσπάθεια της HELP Ελλάδας, της ANTIGONE-Information and Documentation Centre on Racism, Ecology, Peace and Non-Violence, και του Ελληνικού Συμβουλίου για Πρόσφυγες και το Χαμόγελο του Παιδιού, ώστε να μειώσουν τον αριθμό των προσφύγων που βρίσκονται σε κίνδυνο στην ενδοχώρα της Ελλάδας. Στοχεύει επίσης στο να παρέχει πρόσβαση σε ασφαλείς και αξιοπρεπείς συνθήκες για τους ευάλωτους πρόσφυγες και ανθρώπους που ζητούν άσυλο και ζουν στα Διαβατά, όπως επίσης όλους τους πρόσφυγες που μένουν στη γενικότερη περιοχή της Θεσσαλονίκης. Κύριες δραστηριότητες: οι δημιουργικές και εκπαιδευτικές δραστηριότητες για παιδιά, δημιουργικές και εκπαιδευτικές δραστηριότητες για ενήλικους, στέγαση (2 διαμερίσματα στο κέντρο της Θεσσαλονίκης που προσφέρουν διαμονή για πρόσφυγες και μετανάστες).

11. Πες μου μια ιστορία (Schenk mir eine Geschichte) – Ελβετία

Το 'Πες μου μια Ιστορία' παρέχει μαθήματα αφήγησης σε οικογένειες με μεταναστευτικό ιστορικό για να προωθήσει την ανάπτυξη της γλώσσας και της ανάγνωσης σε παιδιά μεταξύ 2 έως 5 ετών. Η έκταση της δουλειάς σχετίζεται με τη γνώση της μητρικής γλώσσας που υποστηρίζει τα παιδιά στην εκμάθηση της γλώσσας της χώρας που τα φιλοξενεί. Με αυτόν τον τρόπο, το 'Πες μου μια Ιστορία' παίζει σημαντικό ρόλο στην αντιμετώπιση των εκπαιδευτικών αναγκών των λαών που υποεξυπηρετούνται στην Ελβετία. Επιπλέον, το πρόγραμμα στοχεύει στην συμμετοχή των γονέων στην υποστήριξη της εκπαιδευτική καταξίωσης των παιδιών τους. Το πρόγραμμα ειδικά στοχεύει στο να προωθήσει την ικανότητα ανάγνωσης της μητρικής γλώσσας των παιδιών 2 έως 5 ετών με μεταναστευτική ιστορία. Επίσης θέλει να παρακινήσει τους γονείς να στηρίξουν τα παιδιά τους ως προς την ανάπτυξη της γλωσσικής τους ικανότητας σε πρώιμη ηλικία, με την εισαγωγή γραφής και ανάγνωσης στην καθημερινότητά τους. Ακόμη, επιδεικνύει στους γονείς ότι το να ενσωματώνεις δραστηριότητες ανάγνωσης στο σπίτι παίζει έναν σημαντικό ρόλο στην επίτευξη της αναγνωστικής ικανότητας των παιδιών και ότι το να είναι τα παιδιά μορφωμένα είναι μια πολύ σημαντική βάση για την εκμάθηση επίσημων γλωσσών. Τέλος, εισάγει τους γονείς σε διαθέσιμα μαθήματα της κοινότητάς τους, όπως μαθήματα γλώσσας για ενήλικους και παιδιά, βιβλιοθήκες, και προσχολικές τάξεις. Το 'Πες μου μια Ιστορία' στοχεύει σε οικογένειες με μεταναστευτική ιστορία που συνήθως δεν παρακολουθούν εκπαιδευτικά μαθήματα για γονείς. Το πρόγραμμα είναι

δωρεάν και οι οικογένειες δεν χρειάζεται να κάνουν εγγραφή πριν από την παρακολούθηση των μαθημάτων. Συνήθως, μεταξύ 8 με 12 οικογενειών συμμετέχουν σε κάθε μάθημα, συμπεριλαμβάνοντας μητέρες, πατέρες, γιαγιάδες, και θείες. Στις περισσότερες περιπτώσεις, παιδιά συνοδεύονται από έναν γονιό ή από ένα μέλος της οικογένειας.

12. Εκμάθηση για ενσωμάτωση: Εκμάθηση και ανεπίσημη εκπαίδευση για πρόσφυγες και μετανάστες στην Ελλάδα- Ελλάδα

Το έργο 'Εκμάθηση για ενσωμάτωση' παρέχει ειδικά διαμορφωμένη εκπαίδευση για πρόσφυγες και μετανάστες που βρίσκονται σε ανάγκη. Τα κύρια μαθήματα για όλους τους μαθητευόμενους είναι η ψυχο-κοινωνική υποστήριξη και Ισορροπημένη Προσέγγιση Ανάγνωσης που προωθεί την ανεξάρτητη εκμάθηση και την ενεργή συμμετοχή μέσω όλης της διαδικασίας της εκμάθησης της γλώσσας. Το έργο προσφέρει υποστήριξη για τις εργασίες στο σπίτι. Επίσης, προσφέρει εκμάθηση της μητρικής γλώσσας, εκπαίδευση ικανοτήτων για παιδιά που βρίσκονται εκτός σχολείου και παιδιών που είναι ασυνόδευτα, πρώιμη παιδική εκπαίδευση, προώθηση της ενσωμάτωσης των γονιών, σεμινάρια κατάρτισης για δάσκαλους.

13. The Museobilbox- Γερμανία

Το πρόγραμμα διαρκεί περίπου 3 ώρες την ημέρα. Μέσω αυτής της εντατικής και πρακτικής μελέτης, τα παιδιά παίρνουν μια ιδέα των παλαιών συνθηκών διαβίωσης στην Nordwolle. Επιπλέον, μαθαίνουν τα παραδοσιακά καθήκοντα του μουσείου. Αυτή η παιχνιδιάρικη μορφή μεσολάβησης δημιουργεί μια ισχυρή ταύτιση με το θέμα και το 'ιστορικό' πρόσωπο. Αυξάνει το ζήλο και την δέσμευση των παιδιών ως προς την εκπαιδευτική αποτελεσματικότητα. Το μουσείο γίνεται ένας χώρος διασκέδασης και αλληλεπίδρασης, που οδηγεί στην περαιτέρω δέσμευση των παιδιών στο μουσείο. Αυτό έχει ιδιαίτερη σημασία, επειδή το πρόγραμμα του "Museobil" αντιμετωπίζει ειδικά τα παιδιά από εκπαιδευτικά δυσανάλογα επίπεδα, οι οποίοι δεν έχουν πρόσβαση σε μουσεία και άλλα σχετικά καλλιτεχνικά δρώμενα. Ως ένα πολύπλευρο αποτέλεσμα σε αυτό το πλαίσιο, οι οικογένειες και οι φίλοι των παιδιών που συμμετέχουν, επισκέπτονται το μουσείο στην παρουσίαση των 'Museum boxes', οι περισσότεροι για πρώτη φορά στη ζωή τους. Επομένως, οι οικογένειες και οι φίλοι παίρνουν μέρος σε μια θετική εμπειρία και έχουν τη δυνατότητα να αυξήσουν τη συνείδηση ως προς το μουσείο και τις δυνατότητες που προσφέρει στο κοινό, κάτι που συνήθως δεν μπορεί να διαφημιστεί εύκολα. Ακόμη μια θετική πλευρά είναι η βελτίωση της αντίληψης του τι είναι μουσείο σαν ένα κοινωνικό σημείο της πόλης, και περιλαμβάνεται στη φροντίδα των παιδιών και των εφήβων με παιχνιδιάρικο τρόπο και με μια

πολιτισμική διαμεσολάβηση. Είναι ενδιαφέρον, λοιπόν, για τους γονείς που προέρχονται από ευάλωτες ομάδες και που είναι ενθουσιώδεις για τα μουσεία.

Επωφελούμενοι

Οι πιθανοί επωφελούμενοι αυτών των καλών πρακτικών είναι τόσο οι άνθρωποι (οι πρόσφυγες και οι αιτούντες άσυλο, οι δάσκαλοι, οι ενήλικοι μετανάστες, τα παιδιά-μετανάστες, οι γονείς, η κοινότητα συνολικά, και οι άνθρωποι με ειδικές ανάγκες), όσο οι οργανισμοί (τα νηπιαγωγεία, τα σχολεία, τα δημόσια σώματα που ασχολούνται με τα εκπαιδευτικά θέματα, τα διεθνή μέλη κτλ).

Οι εταίροι έκαναν μια διάκριση μεταξύ:

- I. Καλύτερες πρακτικές σχεδιασμένες για συγκεκριμένες ανάγκες των ανθρώπων (π.χ. το Πρόγραμμα της Τέχνης των Προσφύγων προσφέρει βοήθεια σε νέους πρόσφυγες και αιτούντες άσυλο που έχουν υποστεί τραύμα και διωγμό από τις δικές τους χώρες: το έργο Amies που προσφέρει δημιουργικά εργαστήρια τέχνης για νέες γυναίκες που έχουν πιαστεί στο Ηνωμένο Βασίλειο λόγω πορνείας ή για οικογενειακή δουλειά: το Museobilbox είναι αφιερωμένο σε παιδιά και τους δίνει την ευκαιρία να δημιουργήσουν το δικό τους μικρό 'museum box' φτιάχνοντας παιχνιδιάρικες χειροτεχνίες), και
- II. Καλές πρακτικές που είναι πιο διευρυμένες και γενικές στη φύση τους καθώς προσφέρουν δραστηριότητες που ταιριάζουν σε διαφορετικούς φορείς (π.χ. στο πρόγραμμα των Ανοιχτών Σχολείων, συγκεκριμένες εγκαταστάσεις σχολείων μετατρέπονται σε σημεία συνάντησης και κέντρα δράσης όπου η τοπική κοινωνία καλείται να συμμετέχει σε δημιουργικά, πολιτιστικά, εκπαιδευτικά και αθλητικά δρώμενα που διοργανώνονται για ανθρώπους όλων των ηλικιών: το Quartieri Teatrali προωθεί κοινωνική ενσωμάτωση μέσω της οργάνωσης θεατρικών εργαστηρίων και αυτή η δραστηριότητα περιλαμβάνει μαθητές, καλλιτέχνες, μετανάστες, αιτούντες άσυλο, καλεσμένους από τις δομές Sprar, και οποιοδήποτε θέλει να λάβει μέρος).

Η έρευνα έδειξε ότι μια δράση που προωθείται σε εθνικό ή διεθνές επίπεδο δεν μπορεί να οργανωθεί και να διοικηθεί από τοπικούς φορείς που αποτελούνται κυρίως από εθελοντές. Αυτό δεν σημαίνει απαραίτητα ότι οι καλύτερες πρακτικές που προωθούνται σε τοπικό επίπεδο είναι λιγότερο σημαντικές ή λιγότερο αποτελεσματικές από αυτές που εφαρμόζονται σε εθνικό επίπεδο. Αυτό σημαίνει μόνο ότι σε διαφορετικές οργανωτικές δομές αντιστοιχεί μια διαφορετική διαθεσιμότητα υπό τον όρο της φυσικής και της οικονομικής υποστήριξης, του τύπου των δικαιούχων, και φυσικά των τύπων της κάθε δραστηριότητας.

Η σχεδίαση του προγράμματος σπουδών και η δομή των 5 Κατευθύνσεων

Η ιδέα πίσω από τη δημιουργία του Προγράμματος Σπουδών του ArtsTogether προέρχεται από την ανάγκη των ανθρώπων να χτίσουν μια δική τους έννοια για τον εαυτό τους, καθώς και για την σχέση τους με τους άλλους μέσω των κοινωνικών, πολιτιστικών, και πολιτικών κύκλων του περιβάλλοντος. Βασικοί παράγοντες κληρονομιάς μπορούν να συνθέσουν την ταυτότητά μας από νεαρή ηλικία μέσω της αλληλεπίδρασης με την οικογένεια και το ευρύτερο κοινωνικό και πολιτιστικό δίκτυο.

Εξάλλου, η αίσθηση των ανθρώπων για τους εαυτούς τους και για τη σχέση τους με τους άλλους ενημερώνεται από ένα ευρύ φάσμα επιδράσεων: από την οικογένεια, την κοινότητα, την εθνικότητα, την θρησκεία, την περιοχή, το φύλο, τη γενιά, την τάξη, τη σεξουαλική προτίμηση, τις ικανότητες, και τις ανάγκες. Η δική μας πολιτιστική ταυτότητα είναι επομένως αναπτυγμένη μέσω ενός πλέγματος από κοινά και από ξεχωριστά χαρακτηριστικά, που ενημερώνονται από την αλληλεπίδραση με τα μέλη των δικών μας πολιτιστικών και κοινωνικών ομάδων. Το Πρόγραμμα Σπουδών του ArtsTogether είναι σχεδιασμένο με τέτοιον τρόπο ώστε να περιέχει υλικό και πηγές που υποστηρίζουν την ενσωμάτωση των μεταναστών-παιδιών και υπολογίζουν τις εκπαιδευτικές ελλείψεις που βιώνουν μέσω της δημιουργικής διαπολιτισμικής ενασχόλησης με την κοινότητα του σχολείου. Επιπλέον, προωθεί την γλωσσική και ακαδημαϊκή ανάπτυξη των παιδιών για να δώσει έναυσμα στη γνώση, στην κατανόηση, στη δημιουργική και κριτική σκέψη.

Το Πρόγραμμα Σπουδών, επίσης, αναπαράγει διαπολιτισμικές δραστηριότητες εκμάθησης για να ενισχύσουν τις πρακτικές συνεργασίας εντός της αίθουσας. Με άλλα λόγια, παρέχει έναν συνδυασμό από υποστηρικτικά στοιχεία που ενισχύουν τη συμμετοχή, την ενσωμάτωση, και την ένταξη σε ένα ευρύτερο οικογενειακό και σχολικό περιβάλλον.

Σύμφωνα με το πακέτο εργασιών 2, τα παιδιά-μετανάστες, οι νέοι άνθρωποι, και οι οικογένειες μπορεί να έχουν πρόσβαση στο Πρόγραμμα Σπουδών του ArtsTogether και σε παιδικούς σταθμούς, σε σχολεία, και σε άλλους περιβάλλοντες χώρους. Αυτή η ομάδα-στόχος μπορεί επίσης να αποκτήσει εμπειρία στην εκμάθηση εντός μη επίσημων χώρων, όπως είναι οι σκηνές των μεταναστών και τα κέντρα όπου οι συμμετέχοντες δεν σχηματίζουν ομάδες με εκπαιδευτικό χαρακτήρα, αλλά οι ομάδες γίνονται με κριτήριο τις ικανότητες και τη σχέση μεταξύ των διάφορων γενιών.

Μεθοδολογία

Το Πρόγραμμα Σπουδών του ArtsTogether βασίζεται σε 5 κατευθύνσεις με το γενικό θέμα 'Οι ιστορίες μας, οι Κοινότητές μας'. Αυτές οι κατευθύνσεις είναι:

- 1. Ταξίδια**
- 2. Διεθνής ιστορίες**
- 3. Άνθρωποι που δίνουν παράσταση**
- 4. Το κοινό μας περιβάλλον**
- 5. Γιορτή**

Κάθε μια από τις ενότητες περιλαμβάνει 3 θέματα, και διαφοροποιείται σε 3 επίπεδα, με το καθένα να είναι κατάλληλο για να προσαρμοστεί σε πλαίσια ηλικιακά, και πλαίσια γενιών. Οι συμμετέχοντες της κάθε κατεύθυνσης μπορούν να απασχοληθούν σε όλα τα επίπεδα μέσω μιας εισαγωγής σε πιο αναβαθμισμένα προσόντα και γνώσεις για τη δημιουργική εκμάθηση της γλώσσας, σε όλο το φάσμα των οπτικοακουστικών τεχνών. Η θεματική όλων των κατευθύνσεων υποστηρίζεται από παρουσιάσεις PowerPoint, ηλεκτρονικές πηγές, λογοτεχνία, και weblinks (συνολικά 15 PowerPoint παρουσιάσεις). Ξεχωριστά έργα και συνδέσεις υποστηρίζουν το επίκεντρο των κατευθύνσεων και τα ξεχωριστά θέματά τους.

Ο ρόλος των δασκάλων και των διαμεσολαβητών

Το έργο ArtsTogether παρέχει συμβουλές σε δασκάλους και διαμεσολαβητές που εφαρμόζουν το Πρόγραμμα Σπουδών να διαβάζουν τις δραστηριότητες εκμάθησης σε όλα τα επίπεδα όταν επιλέγουν υλικό που είναι κατάλληλο για τις ομάδες των συμμετεχόντων. Τα επίπεδα είναι ενδεικτικά και οι δραστηριότητες θα πρέπει να αξιολογούνται ως ελαστικές στην προσαρμοστικότητα των διάφορων ηλικιακών συχνότητων.

- **Επίπεδο εκμάθησης 1:** ικανότητα για γλωσσική, δημιουργική, και πολυπολιτισμική ανάπτυξη σε ένα πρώιμο στάδιο (αντίστοιχο με τον παιδικό σταθμό-την κατώτερη πρωτοβάθμια θέση)
- **Επίπεδο εκμάθησης 2:** ικανότητα μεσαίου σταδίου (αντίστοιχη με την μεσαία πρωτοβάθμια θέση)
- **Επίπεδο εκμάθησης 3:** στάδιο υψηλής ικανότητας (αντίστοιχη με την ανώτερη πρωτοβάθμια και την κατώτερη δευτεροβάθμια θέση)

Οι καλύτερες πρακτικές (β)

Ανάλογα με το θέμα της κάθε κατεύθυνσης, αυτό το εγχειρίδιο θα αναλύσει τις καλύτερες πρακτικές που εντοπίστηκαν μέσω του έργου ArtsTogether. Ξεκινώντας από την πρώτη κατεύθυνση (Ταξίδια), τα θέματα που εισήχθησαν είναι τα εξής:

1. 1Α Σκιαγραφώντας το Ταξίδι
2. 1B Επαφές και Συνδέσεις
3. 1C Εκτελώντας το Ταξίδι μας

Στο παρακάτω γράφημα, οι καλύτερες πρακτικές που παρουσιάζονται αφορούν το θέμα '1Α' (Σκιαγραφώντας το Ταξίδι). Προς την ίδια κατεύθυνση, τα θέματα '1Β' (Επαφές και Συνδέσεις) και '1C' (Εκτελώντας το Ταξίδι μας) πρόκειται να αποτυπωθούν, ενώ οι άλλες κατευθύνσεις θα ακολουθήσουν αυτή τη δομή παρουσίασης.

Καλύτερη
πρακτική 1Α:
Μεταναστευτικό
Μουσείο,
Ηνωμένο
Βασίλειο

- Το Μεταναστευτικό Μουσείο διηγείται ιστορίες μετακινήσεων απο και προς τη Βρετανία μέσω μιας σειράς εκθέσεων, διαλέξεων, εκδηλώσεων με μεγάλη κοινωνική επιρροή & εκπαιδευτικά εργαστήρια με τις τοπικές κοινότητες.

Καλύτερη
πρακτική 1Β:
Το Museobilbox,
Γερμανία

- Το Museobilbox προσφέρει στους συμμετέχοντες που είναι παιδιά-μετανάστες και άλλοι που προέρχονται απο κοινωνικά ευάλωτες ομάδες την εμπειρία ενός προγράμματος που βασίζεται σε μουσεία για να μάθουν και τη δική τους οικογενειακή ιστορία.

Κλύτερη πρακτική 1C:

Palermo Voices: Τέχνες, Χορός, Θέατρο & Ανθρώπινα Δικαιώματα

- Η Γιορτή των Palermo Voices Festival διαδίδει χρώματα, φορεσιές, και τέχνη σε μια συλλεκτική αντικατρόπτιση της ελευθερίας, της δημοκρατίας, και της φιλοξενίας. Αναγνωρίζει την αξία της μετανάστευσης και των κοινοτήτων των μεταναστών, δημιουργώντας ενεργούς πολίτες μέσω της Τέχνης. Οι φωνές γιορτάζουν τις Ευρωπαϊκές και παγκόσμιες οργανώσεις.

Αναφορικά με τη δεύτερη κατεύθυνση, οι εταίροι του ArtsTogether ανέπτυξαν τα ακόλουθα θέματα:

1. 2A Οπτική αφήγηση ιστορίας
2. 2B Κουκλοθέατρο
3. 2C Παίζοντας τις δικές μας ιστορίες

Καλύτερη
πρακτική 2A:
Πες μου μια
ιστορία, Ελβετία

- Το πρόγραμμα αλφαριθμητισμού για οικογένειες που παρέχεται από την UNESCO με τον τίτλο 'Πες μου μια ιστορία' (Schenk mir eine Geschichte) στοχεύει στο να λυθούν γλωσσικά εμπόδια και να αυξηθεί η γονική συμμετοχή οικογενειών με μεταναστευτική ιστορία για τη βελτίωση την ανάπτυξη της γλωσσικής ικανότητας των παιδιών.

Καλύτερη
πρακτική 2A:
5x5x5=
δημιουργία,
Ηνωμένο
Βασίλειο

- 5x5x5=δημιουργία είναι ένας ερευνητικός οργανισμός με ανεξάρτητη δράση που βασίζεται στην Τέχνη και υποστηρίζει παιδιά στην έκφραση των ιδεών τους βοηθώντας τα να αναπτύξουν δημιουργικές δεξιότητες για τη ζωή. Αναγνωρίζει την έμφυτη περιέργεια των παιδιών και τους προσφέρει χώρο, χρόνο, και προσωπική φροντίδα από ενήλικους για να εξερευνήσουν και να μάθουν από τον κόσμο που βρίσκεται γύρω τους.

Καλύτερη
πρακτική 2B:
Kindervilla
Παιδικός
Σταθμός,
Educational
Principles,
Αυστρία

- Ο παιδικός σταθμός Kindervilla ενισχύει την ανάπτυξη των παιδιών ως άτομα και ενθαρρύνει τα ταλέντα τους. Η κύρια προσοχή στρέφεται στη γλωσσική βοήθεια και την επικοινωνία που συμβάλλει στην κοινωνική ενσωμάτωση και την διαπολιτισμική ανταλλαγή.

Καλύτερη
πρακτική 2B:
Box Tale Soup,
Ηνωμένο
Βασίλειο

- Το BoxTale Soup είναι μια βραβευμένη θεατρική εταιρεία που αναμειγνύει το κουκλοθέατρο με το φυσικό θέατρο και την παραδοσιακή παράσταση. Η παραγωγή 'Gone', που έχει δημιουργηθεί από το μουσικό συγκρότημα προσφύγων 'Stone Flowers' σχετίζεται με τις εμπειρίες και τις ιστορίες των προσφύγων μέσω του κουκλοθέατρου, της μουσικής, και της ποίησης.

Καλύτερη
πρακτική 2C:
Διαπολιτιστικό
Θέατρο 'Wolf
Sein', Kinderville,
Αυστρία

- Το θεατρικό έργο της Kinderville 'Wolf Sein' έδωσε την ευκαιρία σε κάθε παιδί να συμμετέχει στην παράσταση μια δραματικής σκηνής. Ανεξάρτητα από την χώρα καταγωγής, ή τη γλώσσα που ομιλείται, κάθε παιδί ήταν ικανό να συνεισφέρει στη δημιουργία μιας καινούριας παράστασης για ένα παραδοσιακό παραμύθι, καθώς και να παίξει σε αυτό.

Καλύτερη
πρακτική 2C:
Η θεατρική
κοινότητα acta

- Η θεατρική κοινότητα του οργανισμού acta που είναι εδραιωμένη στο Bristol του Ηνωμένου Βασιλείου, ασχολείται με ανθρώπους χωρίς προνόμια: απομονωμένους ηλικιωμένους, μετανάστες, πρόσφυγες, αυτούς που αιτούνται ασύλου, ευάλωτες ομάδες νέων ανθρώπων, άτομα με ειδικές ανάγκες, ανθρώπους που ζούν εκτός του κέντρου της πόλης. Η acta δημιουργεί ένα νέο είδος θεάτρου, για όλες τις γενιές και για όλους τους πολιτισμούς, με διαφορετικές κοινότητες όλων των ηλικιών.

Μερικές από τις καλύτερες πρακτικές της τρίτης κατεύθυνσης (Άνθρωποι που δίνουν παράσταση) δημιουργήθηκαν με βάση αυτά τα θέματα:

1. 3A Πορτρέτα
2. 3B Μάσκες
3. 3C Παράσταση

Καλύτερη πρακτική 3A:

**Πρόσωπο
μπροστά...μέσα στο
σπίτι μου, Ελλάδα**

- Το διαδραστικό έργο 'Πρόσωπο μπροστά' στην Ελλάδα εξερευνά τις ιστορίες των ανθρώπων όλων των ηλικιών, που αναγκάστηκαν να αφήσουν τις πατρίδες του. Περιλαμβάνει αφήγηση, εργαστήρια εικόνας, και φωτογραφικό υλικό προσφύγων. Η έκθεση φωτογραφικών πορτρέτων και τα δημιουργικά εργαστήρια στηρίζουν τους ανθρώπους που αιτούνται ασύλου στην προσπάθειά τους να ξαναχτίσουν τη ζωή τους στην Ελλάδα.

Καλύτερη πρακτική 3B: Step2School, Ελλάδα

- Το "Step2School" είναι ένα ανεπίσημο πρόγραμμα εκπαίδευσης που παρέχει μαθήματα εκτός των σχολικών ωρών. Εξυπηρετεί νέους ανθρώπους σε προσωρινές εγκαταστάσεις στέγασης για ασυνόδευτα ανήλικα παιδιά και επίσης καλωσορίζει τα παιδιά που ούν στη γειτονιά.

Καλύτερη πρακτική 3C: Pan Intercultural Arts, Ηνωμένο Βασίλειο

- Pan Intercultural Arts εξερευνά την πολιτιστική διαφορετικότητα μέσω της Τέχνης. Εργαστήρια και παραστάσεις υποστηρίζουν νέους ανθρώπους, συμπεριλαμβανομένων προσφύγων που είναι περιθωριοποιημένοι και βρίσκονται υπο τον κίνδυνο του κοινωνικού αποκλεισμού. Pan βοηθάει τους συμμετέχοντες να βρουν τη φωνή τους μέσω του δράματος, του χορού, της μουσικής, της σεναριογραφίας, και των ταινιών.

Οι δύο Κατευθύνσεις που απομένουν (Το κοινό μας περιβάλλον και Η Γιορτή) εμπειρεύσαν θέματα τα οποία ήταν εμπνευσμένα από το φυσικό περιβάλλον που περιβάλλει τους ανθρώπους και τις πολιτιστικές πρακτικές των εποχιακών γιορτών αντιστοίχως. Πιο συγκεκριμένα, αυτά τα θέματα κατηγοριοποιήθηκαν για την τέταρτη Κατεύθυνση σε:

1. 4A Κίνηση και Ταινίες
2. 4B Ανακυκλώσιμες Διαδρομές από Αγάλματα

3. 4C Παράσταση και Περιβάλλον

ενώ για την Πέμπτη Κατεύθυνση σε:

1. 5A Διεθνείς Διατροφικές Συνήθειες
2. 5B Καρναβάλι
3. 5C Ανακυκλώσιμη Ορχήστρα

Καλύτερη πρακτική 4A:
Εκμάθηση για ενσωμάτωση:

Ποιοτική μάθηση και ανεπίσημη εκπαίδευση για πρόσφυγες και παιδιά-μετανάστες, Ελλάδα

Η ELIX εφαρμόζει εθελοντικές δράσεις στην Ελλάδα για να προστατεύσει την πολιτιστική κληρονομιά, να προωθήσει την ανεπίσημη εκπαίδευση, και να ενδυναμώσει τη κοινωνική συνοχή.

Καλύτερη πρακτική 4B:

Δάσος Φαντασίας, Ηνωμένο Βασίλειο

Το Δάσος Φαντασίας υποστηρίζει καλλιτέχνες από μια πληθώρα ειδικοτήτων. Οι εγκαταστάσεις, οι πολυλειτουργικές τεχνολογίες, τα ηχητικά και αρχιτεκτονικά σχέδια εστιάζουν στην σπουδαιότητα της Επαναπαραγωγής, της Πράσινης και Μπλέ Κατασκευής, των Διαδρόμων Άγριας Ζωής, όλα υπό την βλέψη και την ιδέα ενός Δάσους Φαντασίας.

Καλύτερη πρακτική 4C:

MET Meticceria Extrartistica Trasversale

MET Meticceria Extrartistica Trasversale δημιουργεί εργαστήρια που διευθύνονται από ηθοποιούς και από καλλιτέχνες της συλλογής του Cantieri Meticci. Τα εργαστήρια περιλαμβάνουν μαθητές, μετανάστες, ανθρώπους που αιτούνται άσυλο, και οποιονδήποτε θέλει να ανακαλύψει και να μοιραστεί την ιστορία του ενώ μπορεί παράλληλα να διασκεδάσει.

Καλύτερη πρακτική 5A:

SlowMed - Το φαγητό ως μέθοδος διαλόγου, Σικελία

- Το έργο SlowMed προωθεί διαπολιτισμικό διάλογο και ενδυναμώνει τη Μεσογειακή πολιτιστική ταυτότητα. Η SlowMed παρακινεί την αναγνώριση του φαγητού ως ένα μέσο για τη βελτίωση της κατανόησης μεταξύ των ανθρώπων και για τη δημιουργία μια πολιτιστικής κληρονομιάς μέσω της δοκιμής νέων τύπων έκφρασης της γαστρονομικής κληρονομιάς.

Καλύτερη πρακτική 5B:

Γιορτή πολυγλωσσίας και κουλτούρας, Ελλάδα

- Πολλές ΜΚΟ και εκπαιδευτική ιδρύματα συμμετέχουν στη Γιορτή πολυγλωσσίας και κουλτούρας, η οποία αντιπροσωπεύει: θεατρικές και μουσικές εκδηλώσεις, εκπαιδευτικά έργα, ερευνητικά έργα, εργαστήρια για πολλούς πολιτισμούς και με πολλές γλώσσες, κυκλικές τράπεζες, την κουζίνα του λαού, πολυγλωσσικό καφέ, εκθέσεις τέχνης, εργαστήρια τέχνης και μουσικής, όπως και προβολές.

Καλύτερη πρακτική 5C:

MUS-E Τέχνη για ενσωμάτωση στα Σχολεία, Ιταλία

- Το έργο MUS-E τονίζει τον κεντρικό ρόλο της Τέχνης και της δημιουργικότητας σε διαδικασίες προσωπικής και κοινωνικής ανάπτυξης. Το έργο MUS-E δημιουργεί έναν συνδεδεμένο κρίκο μεταξύ διεθνών καλλιτεχνών και τοπικών κοινοτήτων και σχολείων, ώστε να αρχίσουν τα καλλιτεχνικά δρώμενα και να εκφράσουν τη διαφορετικότητα των πολιτισμών που η Ευρώπη περιλαμβάνει.

Κοινό αποτέλεσμα εκμάθησης για τις 5 Κατευθύνσεις

Οι συμμετέχοντες των Κατευθύνσεων του έργου ArtsTogether απολαμβάνουν πλεονεκτήματα και αποκτούν γνώση που είναι συνδεδεμένη με διεθνείς ιστορίες και οπτικές αφηγήσεις, αναπτύσσοντας την κατανόηση, το λεξιλόγιο, και τις δεξιότητες της επικοινωνίας. Το υλικό και οι πηγές που χρησιμοποιούνται κατά τη διάρκεια των δράσεων εκμάθησης καταστούν τους συμμετέχοντες έτοιμους στο να ανακαλύψουν και να απαντήσουν σε μια πληθώρα από πολιτιστικά θέματα. Με άλλα λόγια, οι συμμετέχοντες ρωτούν ερωτήσεις, προσφέρουν τις δικές

τους προτάσεις, συζητούν τις δικές τους διεθνείς ιστορίες και των άλλων. Οι συμμετέχοντες αποκτούν αυτοπεποίθηση μιλώντας σε ζευγάρια και σε μεγαλύτερες ομάδες και αναπτύσσοντας τις δεξιότητές τους. Καθώς απαντούν σε ένα φάσμα από διαφορετικές πολιτιστικές εικόνες αφήγησης, αναπτύσσουν επίσης δεξιότητες επικοινωνίας και γλώσσας.

Επίσης, οι συμμετέχοντες ερευνούν τις τέχνες των πορτρέτων, της μάσκας, και του δράματος. Αυτό αναπτύσσει την αντίληψη που έχουν για την εικόνα, και την ταυτότητα, μέσω της ακουστικής και της ομιλητικής εμπειρίας. Η χρήση πορτρέτων ως μέσο για την εξερεύνηση και το διάλογο πάνω σε οπτικές εικόνες και ταυτότητες σε ιστορικά και σύγχρονα περιβάλλοντα μέρη είναι μια ακόμη ευεργετική δράση που επεκτείνει το λεξιλόγιο των συμμετεχόντων. Επιπλέον, η χρήση της μάσκας ως κέντρο για την εξερεύνηση και τη συζήτηση των εικόνων και της ταυτότητας σε ιστορικά και σύγχρονα μέρη αναπτύσσει την επικοινωνία και την κατανόηση.

Η τέχνη του θεάματος, της κίνησης και των ταινιών, του αγάλματος και του δράματος, βοηθά τους συμμετέχοντες να ενασχοληθούν με την ανάπτυξη ιδεών σχετικά με σχέσεις μεταξύ των ατόμων, της κοινότητας, και του περιβάλλοντος. Οι συμμετέχοντες εμπλέκονται στην ανάπτυξη των εξωτερικών διαδρομών με αγάλματα μέσω της συναίσθησης από ανακυκλώσιμα υλικά. Οι ιδέες αναπτύσσουν την περιέργεια σχετικά με το φυσικό περιβάλλον και τον τρόπο με τον οποίο οι άνθρωποι από διαφορετικούς πολιτισμούς εκφράζουν τις ιδέες τους μέσω της Τέχνης. Τέλος, οι συμμετέχοντες εξερευνούν την τέχνη του θεάματος μέσω εποχιακών και διαπολιτισμικών γιορτών. Έτσι, βελτιώνουν την οπτική επικοινωνία και τις δραματικές τους δεξιότητες μέσω της ενασχόλησης με τις δικές τους, αλλά και με των άλλων, τις γιορταστικές πρακτικές.

Κοινές προκλήσεις

Όλες οι καλές πρακτικές που παρουσιάστηκαν, ανέπτυξαν και εφάρμοσαν δράσεις με σκοπό να αντιμετωπίσουν μερικές κοινές προκλήσεις σχετικά με την ενσωμάτωση των παιδιών-μεταναστών. Συγκεκριμένα, εφάρμοσαν δράσεις για να ξεπεράσουν γλωσσικά εμπόδια και να προωθήσουν την κοινωνική ενσωμάτωση των ξένων οικογενειών. Παρ' όλα αυτά, η προώθηση της κοινωνικής και της γλωσσικής ενσωμάτωσης δεν αντιπροσωπεύει μόνο τις δράσεις δημόσιων και ιδιωτικών οργανισμών, επειδή άλλες δράσεις-όπως θεατρικές δράσεις, διοργανώσεις γιορτών και εκδηλώσεων που σχετίζονται με την πολύ-πολιτισμικότητα, εργαστήρια καλλιτεχνικά, προώθηση αθλητικών εκδηλώσεων, κτλ-αναπτύχθηκαν για να ευνοήσουν τα παιδιά-μετανάστες ως προς την

ενσωμάτωση και την αλληλεπίδραση με τους συμμαθητές τους, αλλά και την κοινωνία που τους φιλοξενεί στο σύνολό της.

Δημοσιοποίηση του έργου

Κατά τη διάρκεια της εφαρμογής του έργου ArtsTogether, εκδηλώσεις στρογγυλής τραπέζης έλαβαν μέρος σε κάθε χώρα-εταίρο. Σύμφωνα με την ενημέρωση των κανονισμών που δημοσιεύεται σε κάθε επίσημη γλώσσα, υπάρχει ένας αριθμός από σχολικά προγράμματα που προσπαθούν να αντιμετωπίσουν τις ειδικές ανάγκες των παιδιών-μεταναστών στα σχολεία. Αυτά τα προγράμματα εστιάζουν σε τρεις κύριες περιοχές: 'η προσαρμοστικότητα του σχολείου στις ανάγκες των παιδιών-μεταναστών μέσω της επαγγελματικής ανάπτυξης, η βελτίωση της σχέσης μεταξύ του σχολείου και του σπιτιού, και η ανάπτυξη της τάξης ή των προγραμμάτων μετά το σχολείο που έχουν ως στόχο τα ίδια τα παιδιά'. Η επαγγελματική ανάπτυξη χρειάζεται την συνεργασία των εκπαιδευτών. Ωστόσο, κάποιοι δάσκαλοι είναι πιστοί σύμβουλοι των παιδιών-μεταναστών και μπορεί να δουλεύουν εκτός του περιοριστικού ακαδημαϊκού τους ρόλου για να υποστηρίζουν οικογένειες προσφύγων, άλλοι (συνήθως η πλειοψηφία), 'είναι αρκετά απρόθυμοι να πάρουν υπόψιν τους χαρακτηριστικά των προσφύγων'. Η ποιότητα της σχέσης σχολείου-σπιτιού είναι μια ακόμα περιοχή πρόκλησης όπου είναι σημαντικό να χτίσουμε μια κοινή αντίληψη της κατάστασης.

Ο γλωσσικός φραγμός είναι η πιο σημαντική πρόκληση και η καλλιτεχνική έκφραση είναι σημαντική για να το ξεπεράσουμε. Καλλιτεχνικές δράσεις δεν καλύπτουν μόνο την επίσημη εκπαίδευση αλλά είναι επίσης ένα σημαντικό βήμα στην ανάπτυξη των γλωσσικών δεξιοτήτων, και ένας σημαντικός τομέας για την προώθηση της ενσωμάτωσης. Η τάξη και οι δράσεις μετά την τάξη αντιμετωπίζουν τη γενική προσαρμογή των παιδιών-μεταναστών στην κοινωνία που τους φιλοξενεί και είναι πολύ σημαντικές για την ευημερία τους. Θα έπρεπε να υποστηρίζουν παιδιά-μετανάστες για να αφομοιώνουν τις παρελθοντικές και τις τωρινές εμπειρίες ως ευκαιρίες εκμάθησης, που βοηθούν την συναισθηματική έκφραση, προωθούν την ανάπτυξη των σχέσεων μεταξύ των γηγενών και των παιδιών-μεταναστών, όπως επίσης και των παιδιών και των ενηλίκων.

Επίλογος

Όσον αφορά την ανάλυση των καλύτερων πρακτικών, οι δράσεις που αναφέρθηκαν σε αυτό το εγχειρίδιο εφαρμόστηκαν από την πλειοψηφία των Ευρωπαϊκών κρατών. Ο τρόπος με τον οποίο αυτές οι δράσεις παρουσιάστηκαν μπορεί να χρησιμεύσει ως κίνητρο για τον αναγνώστη που θα σκεφτεί γιατί η προσαρμοστικότητά τους στο Ελληνικό και το Ιταλικό πλαίσιο είναι σημαντική όχι μόνο για να προωθήσει την κοινωνική και την εκπαιδευτική ενσωμάτωση των παιδιών-μεταναστών, αλλά επίσης για να ενθαρρύνει την κοινωνική ενσωμάτωση και τη συνεργασία των γονιών με το σχολείο.

Συνοψίζοντας, αρκετοί παράγοντες που μπορούν να εμποδίσουν την εκπαιδευτική και την σχολική ενσωμάτωση των παιδιών-μεταναστών αναφέρθηκαν σε αυτό το εγχειρίδιο:

- i. Το γλωσσικό φράγμα
- ii. Η συμπληρωματική εκπαιδευτική υποστήριξη για νέα παιδιά εκτός σχολείου
- iii. Η γονική εκπαιδευτική ανάμειξη
- iv. Διαφορετικοί πολιτιστικοί παράγοντες
- v. Προσαρμοστικότητα της κάθε δράσης ενσωμάτωσης για την ομάδα-στόχο
- vi. Η διαθεσιμότητα οικονομικών πόρων
- vii. Ο ρόλος των δασκάλων

Τα κύρια ευρήματα του έργου ArtsTogether εντοπίστηκαν μέσω:

- a) Ερωτηματολογίων που δόθηκαν σε δημόσιους οργανισμούς, κοινωνικές οργανώσεις και γονείς μεταναστών ή αντιπροσώπους των κοινοτήτων των μεταναστών, και
- b) Συνεντεύξεων με υψηλά ιστάμενες αρχές

Τελικά, η έρευνα του ArtsTogether πρότεινε ότι δεν υπάρχει συνταγή για την 'καλύτερη πρακτική'. Όπως αναφέρθηκε νωρίτερα, εξαρτάται από διάφορους παράγοντες: τους σκοπούς, τους επωφελούμενους και τα χαρακτηριστικά τους, τη διαθεσιμότητα των πηγών, κτλ. Το πιο σημαντικό μάθημα, χάρη στη συλλογή των καλύτερων πρακτικών που υπήρχαν σε αυτό το έργο και χάρη στις θεωρίες που ειπώθηκαν από τους συνεντευξιαζόμενους, ήταν ότι κάθε καλύτερη πρακτική έχει τη δυνατότητα να εφαρμοστεί εποικοδομητικά σε άλλες γεωγραφικές περιοχές εξίσου. Αυτό έχει ως συνέπεια η διάχυση της γνώσης που αφορά 'ποιος κάνει τι σε ποιον και πώς' φαίνεται να είναι μια σημαντική δράση που πραγματοποιείται για να συμβάλει στην προώθηση και την ενεργοποίηση των καλύτερων πρακτικών, που ήδη δοκιμάζονται για την αποτελεσματικότητά τους.